

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б»), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975)

Ефективна економіка № 8, 2014

УДК 502.131.1:332.1:005.915:330.322

*В. Г. Боронос,
д. е. н., професор кафедри економіки та бізнес – адміністрування Сумського державного університету, м. Суми
Л. В. Довга,
магістр, кафедра економіки та бізнес – адміністрування, Сумського державного університету, м. Суми*

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*V. G. Boronos,
Doctor of Economic Science, Professor Department of Economics and Business Administration, Sumy State University, Sumy, Ukraine
L. V. Dovga,
master's degree, Department of Economics and Business Administration, Sumy State University, Sumy, Ukraine*

ANALYSIS OF THE FEATURES REGIONAL POLICY FINANCIAL SUPPORT OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT

В статті розглянуті особливості формування політики фінансового забезпечення сталого розвитку на регіональному рівні, наведено спосіб удосконалення діючого механізму формування фінансових фондів для проведення природоохоронних заходів. Проведено аналіз негативного впливу промисловості на стан атмосфери, земельних та водних ресурсів. Визначено ключові проблеми ефективності функціонування фінансового механізму для збереження навколишнього середовища, та забезпечення сталого розвитку регіону. Порівняно доходи Сумського обласного бюджету з видатками на природоохоронну діяльність в регіоні. Обґрунтовано доцільність використання екологічного страхування у процесі відбору пріоритетних інструментів фінансового забезпечення регіону. Наведено позитивні сторони використання екологічного страхування для суб'єктів господарювання та доведено, що його застосування сприятиме розробці ефективної державної та регіональної фінансової політики.

The article deals with the peculiarities of policy finance sustainable development at the regional level. The article devoted to the search of methodical approach to improving the current mechanism of formation the financial funds for environmental protection. In this paper we can see the analysis of the negative impact of industry on the state of the atmosphere, land and water resources. In the article was defined the key problems of the efficiency of the financial mechanism for the preservation of the environment and sustainable development. There was compared income of Sumy region budget with expenditures for environmental protection in the region. In this paper was explained the appropriateness of environmental insurance in the selection of priority instruments financial security in the region and showed the positive aspects of the use of environmental insurance for businesses and proved that its use will facilitate the development of effective national and regional financial policy.

Ключові слова: *екологоорієнтований розвиток, інструменти фінансового забезпечення, екологічна безпека, сталий розвиток, екологічне страхування, компенсація збитків.*

Keywords: *ecological development, tools of the financial security, environmental security, sustainable development, environmental insurance, compensation for damages.*

Постановка проблеми. Економіка нашої країни на даному етапі розвитку потребує впровадження досить кардинальних заходів для забезпечення її сталого розвитку. В першу чергу це створення конкурентоспроможного ринкового господарства та утвердження ринкових відносин. Діяльність регіональної політики передбачає дотримання цілей сталого розвитку ринкової економіки, що залежить від рівня зайнятості, купівельної спроможності, якості навколишнього середовища, темпів економічного зростання, характеру розподілу доходів та ін.. За роки незалежності прослідковується значне недофінансування та непропорційність у розділі фінансового забезпечення економічної, соціальної та екологічної сфери. Така політика щонайменше призводить до поглиблення дисбалансу у розвитку як цих сфер, так і країни в цілому.

Проблема визначення дієвих інструментів у механізмі фінансового забезпечення природоохоронної діяльності у контексті сталого розвитку економіки регіону займає важливе місце в економічній науці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням екологізації регіонального розвитку присвячена велика кількість монографій, статей, доповідей. Цими проблемами на теоретичному рівні здавна займалися такі науковці як Л.Г. Мельник, В.В. Сабадаш, І.О. Ілляшенко, М.М. Кисельова, О.О. Веклич, Є.О. Балацький. Проте реалії економіки вимагають постійного переосмислення шляхів реалізації і, відповідно їм, вдосконалення, деталізації, уточнення, що вплинуло на вибір напрямку дослідження.

Постановка завдання. Основним інструментом для реалізації цих цілей є фінанси як економічні відносини, що виникають в процесі формування, розподілу та використання фондів грошових коштів.

Надмірна централізація, політизованість, низька дієвість, неврегульованість процесів формування та розподілу – це лише основні недоліки фінансового управління територіального розвитку в Україні. Основними фінансовими проблемами на регіональному рівні є низька доходна база місцевих бюджетів, їх недофінансування, низький рівень інвестиційної активності та інвестиційної привабливості регіонів, що стоїть на заваді вирішенню проблем сталого розвитку.

Реалізація цілей сталого розвитку потребує розробки дієвого механізму формування та реалізації регіональної політики фінансового забезпечення розвитку держави. Необхідно враховувати стратегічні інтереси збалансованого функціонування регіону в соціальному, екологічному та економічному аспектах, що потребує глибоких теоретичних досліджень, узагальнення переваг та недоліків з метою розробки та практичної реалізації регіональної політики фінансового забезпечення сталого функціонування кожної регіональної системи.

Результати дослідження

Інструменти, що запроваджуються державним апаратом для дотримання екологічної безпеки суб'єктами господарювання мають важливе значення в умовах сучасної глобалізації. Реальний соціально-економічний розвиток взагалі, та підприємств зокрема, виявив одну з найсуттєвіших суперечностей, яка значною мірою виражає суть екологічної проблеми, це суперечність між необхідністю подальшого нарощування потужностей господарських об'єктів і компенсаційними можливостями біосфери, що під впливом господарської діяльності та антропогенного тиску деградує, наближаючи світ до глобальної екологічної катастрофи. Тож це ставить завдання знайти нові стратегії та пріоритети екологізації економіки.

Наразі на шляху до сталого розвитку нашого регіону існують дві основні перешкоди. Зокрема це[1]:

1. Екодеструктивний вплив на навколишнє природне середовище, що спричиняється виробничою діяльністю суб'єктів господарювання.

2. Недосконалість фінансового механізму природоохоронної діяльності, а саме: недофінансування, значна диференціація і непропорційність фінансового забезпечення екологічної сфери, що призводить до поглиблення дисбалансу її територіального розвитку.

Якщо більш детально розглянути першу з вищезазначених перешкод, то на Сумщині існує низка екологічних проблем, які потребують негайного вирішення[3]:

- забруднення водних об'єктів зливовими та стічними водами, а також забруднення підземних водоносних горизонтів нафтопродуктами;

- зростання накопичених відходів і накопичення великого обсягу непридатних та заборонених до використання пестицидів;

- повільне скорочення меж об'єктів та територій природно-заповідного фонду через відсутність фінансування;

Отже проаналізуємо стан навколишнього природного середовища в Сумській області за даними Департаменту екології паливно-енергетичного комплексу та природних ресурсів станом на 2012-2013 роки. Наразі основними забруднювачами атмосферного повітря та водних ресурсів нашого регіону у 2013 році були: філія управління магістральних газопроводів «Київтрансгаз» дочірньої компанії «Укртрансгаз» НАК «Нафтогаз України» – 8529,1 т (28,2% від загального обсягу), Качанівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта» – 4420,3 т (14,6%), ТОВ «Сумитеплоенерго» – 4648,9 т (15,4%), ПАТ «Сумхімпром» – 3353,7 т (11,1%), НГВУ «Охтирканафтогаз» ПАТ «Укрнафта» – 2398,1 т (7,9%), НГВУ «Полтаванафтогаз» УППГ-1 – 1123,1 т (3,7%). Дані наведено у табл.1:

Таблиця 1.
Основні забруднювачі атмосферного повітря[3]:

Підприємство забруднювач	Відомча приналежність	Валовий викид, т		Зменшення/- збільшення/+	Причина зменшення/ збільшення
		2013 р	2012р.		
Сумське ЛВУМГ	ДК «Укртрансгаз» УМГ«Київтрансгаз»	8529,1	1200	+	Збільшення кількості ремонтів технологічного обладнання
ТОВ«Сумитеплоенерго»	ДК «Укртрансгаз» УМГ«Київтрансгаз»	4649,9	5540	+	Зменшення роботи технологічного обладнання.
Качанівський ГПЗ ПАТ «Укрнафта»	ВАТ «Укрнафта»	4420,3	4860	+	Збільшення кількості ремонтів технологічного обладнання.
НГВУ"Охтирканафтогаз" ПАТ «Укрнафта»	ВАТ «Укрнафта»	2398,1	2610	+	Зменшення кількості ремонтів технологічного обладнання
НГВУ «Полтаванафтогаз» ПАТ «Укрнафта»	ВАТ «Укрнафта»	1123,1	1190	-	Збільшення кількості ремонтів технологічного обладнання.
ПАТ "Сумхімпром"	Мінпромполітики України	3353,7	4160	+	Збільшення обсягів виробництва.
ПАТ "Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе"	Мінпромполітики України	448,3	440	-	Зменшення обсягів виробництва.

У структурі промислового потенціалу області більше 95% викидів забруднюючих речовин припадає на екологічно небезпечні виробництва наступних галузей: добувна промисловість – діяльність транспорту та зв'язку – 8713,060 тис. т або 28,8% від загальних викидів стаціонарними джерелами по області; переробна промисловість – 6458,804 тис. т або 21,3%; виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – 5336,491 тис. т або 17,6%.

Сучасний стан поверхневих водоем області характеризується антропогенним тиском суб'єктів господарювання. Скидом недостатньо очищених стоків, що щорічно надходить до них. Також причинами незадовільного стану річок є надходження без очищення зливових (талих) вод із значної території міст Суми, Ромни, Конотоп, Шостка та інші.

У 2012 р. загальний скид стічних вод у поверхневі водні об'єкти (рис. 2.2) у порівнянні з 2011 р. збільшився на 5,93 млн.м3 (з 51,84 до 57,77 млн. м3), з них[3]:

- 6,283 млн.м3 стічних вод забезпечувалось нормативною очисткою на очисних спорудах перед скидом в водні об'єкти, що складає 10,9 %,

- 22,24 млн.м3 скинуто в поверхневі водні об'єкти недостатньо очищених стічних вод, що складає 38,5 %;

- 0,067млн.м3 зовсім без очистки що складає 0,1%;

- 29,18 млн. м3 скинуто нормативно чистих вод без очистки, що складає 50,5 %.

У зв'язку з моральним та фізичним зносом споруд та обладнання, перевантаженням окремих технологічних ланцюгів продовжують неефективно працювати очисні споруди в містах Конотоп, Ромни, Суми, Ямпіль, Буринь, Лебедин, Тростянець, Недригайлів. Наведемо динаміку обсягів скинутих стічних вод у поверхневі водні об'єкти від стаціонарних джерел та житлово – комунального комплексу (рисунк 1):

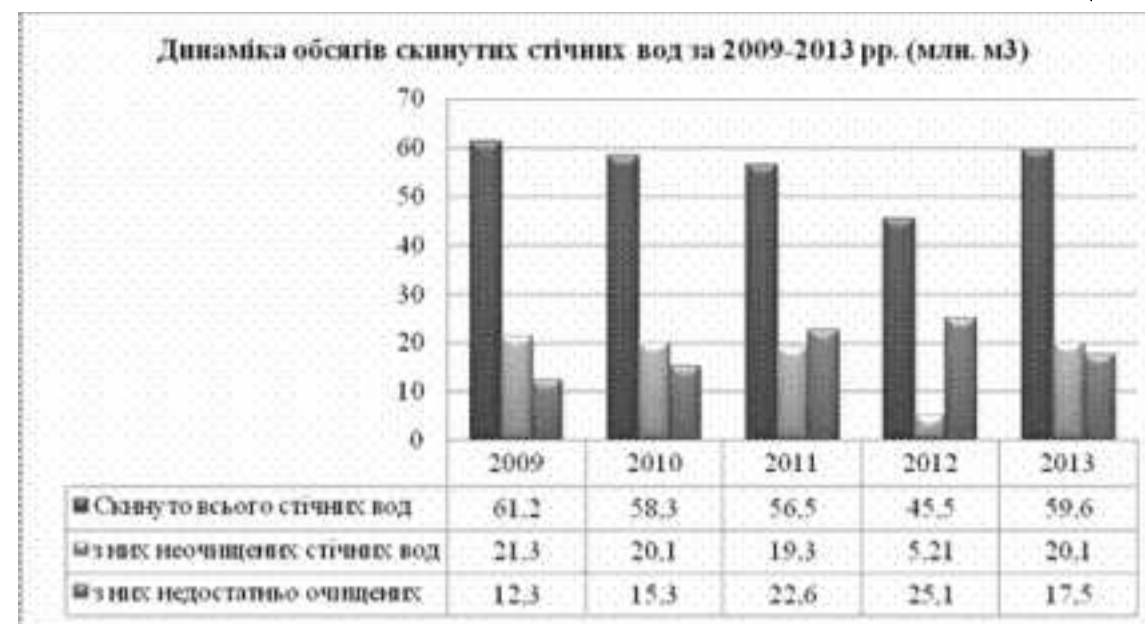

Рис. 1. Динаміка обсягів скинутих стічних вод за 2009-2013 рр. (млн. м³) [3]

Основними причинами скиду забруднюючих вод є: неефективна робота існуючих каналізаційних очисних споруд, недостатня кількість очисних споруд каналізації. Також не сприяють поліпшенню екологічного стану водних об'єктів існуючі технологічні семи водоочисних споруд, застаріла технологія очистки стічних вод, значна зношеність існуючих водопровідних і каналізаційних мереж.

Унаслідок екстенсивного розвитку сільського господарства, водних і хімічних меліорацій відбувається інтенсивний розвиток ерозійних процесів, ущільнення орного шару ґрунту, зниження його родючості, ослаблення стійкості природних ландшафтів. Характерними деградаційними процесами в ґрунтах являються: щорічний від'ємний баланс гумусу, зниження вмісту поживних елементів, декальцинація ґрунтів, підвищення кислотності, погіршення фізичних, фізико-хімічних показників. За обстеженням 181,3 тис. га сільськогосподарських угідь, та при проведенні агрохімічної паспортизації в області було відібрано й проаналізовано 2652 зразки ґрунту на уміст важких металів. Результати досліджень свідчать, що вміст свинцю в ґрунті господарств Глухівського району становив – 0,32 – 2,67 мг/кг, Білопільського – 0,48 – 3,12 мг/кг, Шосткинського – 0,30 - 2,10 мг/кг, Середино-Будського – 0,28 - 1,95 мг/кг; а уміст кадмію в Глухівському районі – 0,07 – 0,27 мг/кг, Білопільському - 0,05 – 0,32 мг/кг, Шосткинському - 0,05-0,28 мг/кг, Середино-Будському - 0,05-0,21 мг/кг. У 2013 р. перевищення встановлених гранично допустимих концентрацій (ГДК) речовин у ґрунті зареєстровано по пестицидах, солях важких металів, та гелмінтах[3].

Отже, проаналізувавши наслідки розвитку промисловості в регіоні, бачимо, що виробнича діяльність неминує призводити до виникнення багатьох суперечностей між збереженням природи та забезпеченням матеріальних потреб суспільства. Тому доцільно розглянути механізм який забезпечує функціонування природоохоронної галузі в Сумській області. Як було сказано вище, саме таким механізмом являється фінансове забезпечення.

Варто сказати, що регіональна політика фінансового забезпечення сталого розвитку – це система стратегічних і тактичних заходів та інструментів, за допомогою яких органи регіональної влади та місцевого самоврядування виконують покладені на них функції із забезпечення збалансованого розвитку регіону шляхом мобілізації фінансових ресурсів, їх оптимального розподілу та ефективного використання за пріоритетними напрямками сталого розвитку.

Об'єктом фінансової політики є процеси фінансового забезпечення сталого розвитку регіону, тобто взаємозв'язок та взаємодія його фінансових ресурсів, функціонування яких забезпечує баланс державних і територіальних інтересів соціальної, економічної та екологічної сфер регіону.

В свою чергу суб'єктами регіональної політики фінансового забезпечення сталого розвитку є органи управління трьох рівнів: загальнодержавного, регіонального та місцевого. До них відносяться державні та місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування, органи управління підприємствами, територіальні громади.

На сучасному етапі становлення нашої країни, органи влади різних територіальних рівнів, окрім своїх безпосередніх виконавчих та законодавчих функцій, повинні брати на себе відповідальність за розвиток ринкових відносин, формування структури ринку капіталів, в т.ч. стимулювання інвестиційної активності як передумови та основної вимоги забезпечення сталого розвитку[6].

Щоб зрозуміти та зробити аналіз основних проблем у даному напрямку ми повинні розглянути існуючі інструменти фінансового управління територіальним розвитком. Базовими елементами даного механізму є:

- збори за використання природних ресурсів;
- платежі за забруднення навколишнього природного середовища;
- система фінансування природоохоронних заходів;
- аукціонна торгівля дозволами на забруднення навколишнього середовища;
- система повернутих депозитів;
- система екологічного страхування та механізм відшкодування збитків завданих природному середовищу;
- та інше.

Процедури та результати фінансового управління територіального розвитку нині в Україні піддаються значній критиці. Недоліками цього управління є надмірна централізація, політизованість, низька дієвість, суб'єктивізм, нерегульованість процесів формування та розподілу. Основними фінансовими проблемами на регіональному рівні є низька доходна база місцевих бюджетів, їх недофінансування, низький рівень інвестиційної активності та інвестиційної привабливості районів, що стоїть на заваді вирішенню проблем сталого розвитку. Саме тому більш детально зупинимось на останньому з вище перелічених інструментів, так як шляхом до вирішення даних проблем може стати сфера екологічного страхування.

На сучасній стадії розвитку Сумської області маємо наступну динаміку надходжень до обласного бюджету за 2012 – 2013 рр. (рисунок 2):

Рис. 2. Доходи Сумського обласного бюджету від спеціального використання природних ресурсів за 2012 – 2013рр[4].

Якщо порівняти дохідну частину обласного бюджету в даній галузі з видатковою, то визначимо що, наприклад у 2012 році доходи становили 116 438 тис.грн, а видатки на охорону навколишнього природного середовища – 189,1 тис.грн. У 2013р видатків на охорону НПС взагалі не проводилось.

Отже, за умов нерівномірності обсягу платежів до бюджету суб'єктами господарювання та видатками на природоохоронну діяльність, управлінським органам доцільно працювати у напрямленні, що пов'язане зі сферою екологічного страхування. Так як метою створення системи екологічного страхування є розгляд формування додаткових страхових екологічних фондів для компенсації збитків, що утворюються у третіх осіб, і самого страхувальника в результаті аварійного або раптового забруднення навколишнього середовища, а також стимулювання заходів, що сприяють запобіганню аварій у страхувальників.

На даному етапі ринок послуг екологічного страхування у Сумському регіоні перебуває на стадії формування і потребує розроблення ефективних механізмів його розвитку. Кабінетом Міністрів України розроблено проект Закону України "Про екологічне страхування" (від 21.05.2002 р.). В цьому проекті передбачені відносини у сфері екологічного страхування спрямовані на відшкодування шкоди, заподіяної юридичним і фізичним особам внаслідок аварійного забруднення довкілля. Відповідно до цього законопроекту під екологічним страхуванням розуміється один з видів обов'язкового страхування, що передбачає страхування відповідальності суб'єктів господарювання, діяльність яких становить підвищену екологічну небезпеку, у разі заподіяння ними шкоди третім особам внаслідок аварійного забруднення довкілля[5].

Крім завдання компенсації збитків, екологічне страхування стимулює проведення превентивних природоохоронних заходів. Причому спонукальним мотивом для обох сторін страхового процесу слугує прибуток страховика: чим менше аварійного (раптового, ненавмисного) забруднення навколишнього природного середовища, тим більший прибуток страховика.

На рисунку 3 можемо побачити схему фінансового механізму підтримки екологічної безпеки держави, одним із інструментів якого є екологічне страхування[7]:

Рис. 2. Взаємозв'язок складових механізму забезпечення екологічної безпеки держави

Таким чином, екологічне страхування покликане вирішити дві особливо важливі екологічні проблеми: створити додаткові джерела фінансування природоохоронних заходів і забезпечити часткову компенсацію збитків від аварійного забруднення навколишнього природного середовища, не застосовуючи для цього бюджетні кошти, а використовуючи ринкові механізми залучення комерційних капіталів для охорони навколишнього середовища.

Висновки

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, екологічні зміни, що викликані системним довготривалим техногенним навантаженням на навколишнє природне середовище призвели до звичайності надзвичайних ситуацій. Цілеспрямовані антропогенні дії на НПС мають як позитивний, так і негативний вплив. Серед негативних наслідків останніх десятиліть, особливо це стосується науково-технічного прогресу, дедалі більшого розмаху набуває забруднення атмосфери, водоймищ, деградація ґрунтового покриву, знищення запасів біологічних ресурсів, порушення стабільності екологічних систем та багато інших, в тому числі і внаслідок військової діяльності, яка негативно впливає на всі компоненти екологічних систем, порушуючи їх природну рівновагу. Тож запропонований підхід щодо впровадження обов'язкового екологічного страхування - є шляхом до вдосконалення механізму фінансування природоохоронної діяльності регіону та його екологічної безпеки.

Фінансове забезпечення відіграє досить важливу роль у підтриманні сталого розвитку регіону, оскільки передбачає виникнення системних ризиків, загроз та небезпек, що можуть завдати шкоди функціонуванню регіонів України. Основними проблемами регіонального розвитку нашої країни являються саме фінансові, адже незадовільне фінансування, непропорційний розподіл фінансових потоків, неефективне використання коштів та необґрунтована фінансова політика держави в цілому і є причиною виникнення як економічних, так і соціальних та екологічних проблем[10].

Отже внаслідок такої ситуації екологічне страхування є важливою системою забезпечення екологічної безпеки держави, а також одним із нових елементів економічного механізму природокористування. Комплексний розвиток екологічного страхування в Україні дасть можливість об'єктам підвищеної небезпеки:

- скоротити бюджетні витрати на ліквідацію аварійних і надзвичайних ситуацій;
- підвищити матеріальне забезпечення підприємств і зацікавленість місцевих органів у мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище;
- забезпечити цільове використання засобів, які спрямовані на ліквідацію і попередження екологічного забруднення;
- посилити контроль за потенційно небезпечними видами діяльності і вимоги екобезпеки.

В цілому страхування екологічних ризиків є достатньо ефективним економічним механізмом, який дозволяє компенсувати збиток, що завдається третім особам, так і витрати самих страхувальників, що виникають в результаті аварійного забруднення навколишнього середовища. Цей вид страхування сприяє поширенню превентивних дій, ведучи до зменшення витрат на екологічний захист; зростанню вкладення іноземного прямого капіталу, оскільки зменшує загальний інвестиційний ризик.

Література.

1. Сабадаш В. В. Антиекоекологічні тенденції соціально-економічного розвитку: конфліктний потенціал екологічного фактора [Текст] / В. В. Сабадаш // Звіт про науково-дослідну роботу «Формування економічного механізму вирішення міжнародних екологічних конфліктів» [заключний звіт]. – Суми, 2010. – С. 43–46.

2. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс] / N 1586-VII від 04.07.2014 // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

3. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Сумській області у 2013 році [Електронний ресурс] / Департамент екології, паливно-енергетичного комплексу та природних ресурсів // 2014. Режим доступу: <http://www.pek.sm.gov.ua/> (<http://www.pek.sm.gov.ua/>)

4. Закон України «Про екологічне страхування» [Електронний ресурс] / №1046 від 21.05.2002 // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua> (<http://zakon4.rada.gov.ua/>)

5. Аналіз виконання обласного бюджету станом на 01.07.2013 року (http://www.finansy.sm.gov.ua/images/docs/Vik_obl_budg_01.07.2013.doc) [Електронний ресурс] / Департамент фінансів Сумської ОДА // Режим доступу: <http://www.finansy.sm.gov.ua/> (<http://www.finansy.sm.gov.ua/>)

6. Дацків Р.М. «Економічна безпека у глобальному вимірі» [Текст] / Р.М. Дацків // Актуальні проблеми економіки. – 2004. - №7(37) – С. 143-153.

7. Вовчак О.Д. Страхування [Текст] / Ольга Дмитрівна Вовчак // Навчальний посібник. 2-ге видання, виправлене. – Львів: «Новий світ-2000». - 2005. – 480 с.

8. Василик О.Д. «Бюджетна система України» [Текст] / О.Д. Василик, К.В. Павлюк // Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – с. 537-539.
9. Мельник Л.Г. Основи стійкого розвитку/ Мельник Л.Г. // Навчальний посібник. – Суми:ВТД «Університетська освіта», 2005. – 654с.
10. Андрейцев В. «Право екологічної безпеки: проблеми формування об'єктного складу» // Право України.-2009.-№12 – С. 12-20

References.

1. Sabadash V. V. (2010), Antyekolohichni tendentsii sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku: konfliktnyj potentsial ekolohichnoho faktora [no environmental trends of socio-economic development: conflict potential environmental factor] / Zvit pro naukovo-doslidnu robotu «Formuvannia ekonomichnoho mekhanizmu vyrishennia mizhnarodnykh ekolohichnykh konfliktiv», Sumy, Ukraine.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine “On insurance”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>)
3. Department of Environment (2014), “Report on the state of the environment in the Sumy region in 2013”, available at: <http://www.pek.sm.gov.ua/> (<http://www.pek.sm.gov.ua/>)
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine “On environmental insurance”, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1046&skl=5 (http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1046&skl=5)
5. Department of Finance of Sumy region (2013), “Analysis of the regional budget as of 01.07.2013 year”, available at: <http://www.finansy.sm.gov.ua/> (<http://www.finansy.sm.gov.ua/>)
6. Datskiv R.M. (2004), “Economic Security in a Global Setting”, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 7(37), pp. 143-153.
7. Vovchak O.D. (2005), *Strakhuvannia* [Insurance] 2nd ed, Novyj svit, L'viv, Ukraine.
8. Vasylyk O.D. and Pavliuk K.V. (2004) *Biudzhetsna systema Ukrainy* [The budget system of Ukraine], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
9. Mel'nyk L.H. (2005), *Osnovy stijkoho rozvytku* [Fundamentals of Sustainable Development], Universytets'ka osvita, Sumy, Ukraine.
10. Andrejtsev V. (2009), “Right ecological security: challenges the development of object structure”, *Pravo Ukrainy*, vol. 12, pp. 12-20.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2014 р.

(<http://www.poligrafua.net/>)

bigmirnet 2460 1022

(<http://www.bigmir.net/>)

Вропу.

ТОВ "ДКС Центр"